

Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. २७१
घ

Title सारसंग्रहे शृङ्गारवर्णनम्

Author शुभदासः

Extent १ पत्र Age _____

Subject काव्य

सुभाष चार संग्रह

सारसंग्रहे संग्रह वर्णम्

~~संग्रह~~

२७२

X

प. नारायण

मातृ संज्ञा
अंगार चणन

अंगार चणन

प. 9

4-72

4 missing
8.12.92

नं: २७५

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

21/11/14

१५ नवम्बर
१९५५

श्री ५००

का व

शुभादवर्णिन

三

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

भाग्यश्रीगणेशायनमः॥ ॥ अथ मंगलाचरणम् ॥ सानंदं नदिहस्ताहतश्रुतजरवाहृतकोभाखर्हित्रासात्रा
 साग्रं ध्वं विशतिफ्रणपतो भोगसंकोचभाजि ॥ गंडोडुनालिमाला मुखरितककुभस्वाडवे
 भूलपाणोर्वेनायकपश्चिरं वद नविभुतयष्पातुचीत्कारवत्यः ॥ १ ॥ दितो हस्तः वलयः प्रसभम
 विहतो घ्राददाने गण्डकांतगुह्यकेशेषपासश्चरणानि पतितो नेदितः संभ्रमेण ॥ आलिंगन्यो
 वधूतस्त्रिपुरयुवतिभिः साश्रुनेत्रोत्पलाभिः कामीवादीपराधः सदहतुदुरितशांभवो
~~विहृतो घ्राददाने गण्डकांतगुह्यकेशेषपासश्चरणानि पतितो नेदितः संभ्रमेण~~
~~विहृतो घ्राददाने गण्डकांतगुह्यकेशेषपासश्चरणानि पतितो नेदितः संभ्रमेण~~ शरायिः ॥ २ ॥ तपस्वीकागतो वस्थामिति स्मर न नोत्सुको गि
 रिजायाः कुचोर्वंदेभवभूतिसिताननो ॥ ३ ॥ उन्निष्ठं त्पारतात्ने भरभुरगयतो पाणिनैकेन कृत्वा
 धृत्वा चान्येन चासौ विलुलितकचराभारमंसे वहंत्वा ॥ भूयस्तत्कालं कांतिद्विगुणितसु
 रतप्रीतिनाशोरिणा कशध्यामालिग्यतीतं वपुलसद्वाहुलक्ष्म्याः पुनातु ॥ ४ ॥ ॥ इति मं

गलावरणम् ॥ अथ नायिकावर्णनम् ॥ अत्रुच्छिष्टोदेवैरपरिदलितो राहुदशनेः कलंकेनास्पृष्टो नखलु
 परिभूतो दिनकृता ॥ कुहूभिर्त्रैलुप्तो न च युवतिवक्त्रेण विजितः कला नाथः कोयं कनकलतिका
 या मुदयते ॥ ५ ॥ किमिंदुः किंपद्मं किमुमुकुरविंबं किमुमुखं किं वं किमङ्गो किमीनौ किमुमदनवाणो
 किमुदृशो ॥ खगो वा गच्छो वा कनककलशो वा किमुकुवौ वा डिद्वा तारा वा कनकलतिका वा किमवल
 वा ॥ ६ ॥ ॥ इति नायिकावर्णनम् ॥ अथ हारवर्णिनां ॥ अन्तेपि संति गुणिनश्चरितो जगत्पां हारचमेव गु
 णिनामुपरिस्थितोसि ॥ एतादृशामुरसि नित्यमवस्थितस्य सदृशता च शुचिता च नखं डितते ॥ ७ ॥ सु
 क्तहारमुणा भूय नोपसर्पिः स्तनस्त्रया विभवेयश्च कठिनं व्यर्थं तदुपसर्पणम् ॥ ८ ॥ रत्नाकरात्परिदृ
 ता वसनिः किमन्यदंगा कृतः कठिनवेषनडः खभारः ॥ वक्षो जकुंभपरिरंभणलोत्त्रुपेन किं किं मतेन
 विहितं वतमोक्ति केन ॥ ९ ॥ ॥ इति हारः ॥ अथ रोमावलीवर्णनम् ॥ दन्तमया पदमिदनवयो वनायत्तस
 त्वरं क्रचनशेषवसाधयेति ॥ कामश्च हस्तलिसिता चरमालिके वरोमालिका विजयते जलजे दद्याया

२० इयं सृष्टाविद्यत्कनकलत्रिकापंकजमुवा निषिक्तालावणामृतरसभरेणानुदिवसांश्रुकस्माद्रोमालीमधुपपटलीहस्फुरति यत्नतः
 शंकेपुष्पोद्गमसमयमायातमधुना २१ रचयति युवनेत्रहोत्रपीयूषदृष्टिं नवजलधरगमभाशाखारोमसजिह्वलेन ॥ यदुदयति कला
 पिप्रक्रियेयंतडुच्चैः सनवनसमयोस्यामाविरस्तीति विद्य २२ इति हारोमावली ॥ अथ हारोमावलीवर्णनम् ॥ उत्तुंगस्रनपर्वताद्व
 त्रदंगोवहारावलीरोमालीनवनीलनीरदरुचिः सेयंकलिंदात्मजा ॥ जातं तीर्थमिदं सुपुण्यजनकं यत्रानयोः संगमश्चंद्रोम
 ज्जलिंलांकनापहतं येनूनं नखं कच्छलात् ॥ १३ ॥ इति हारोमावली ॥ अथ चंद्रोमावलीवर्णनम् ॥ आस्यंदोः परिवेषवद्गतिपतेऽं
 येयकादं द्रवद्वस्मिन्नावुमुचरुणाघनिवदासज्योहिषंतीभुजौ ॥ विशिष्यद्वलिलसनाभि विगलनीव्युन्नमन्मध्यमं किंवि
 किंचिदुदंचदंचलमहो कुंभसनीजं भते ॥ १४ ॥ इति चंद्रोमा ॥ अथ वेणीवर्णनम् ॥ पाणिदृशः पाणिपुटेनिरुद्धावेणा विरेजे
 शयनोत्थितायाः ॥ सरोजकोशाविवनिस्सरंती श्रेणी च नोभूय मधुव्रतानां ॥ १५ ॥ इति वेणीवर्णनम्
 ॥ अथ वयःसंधिवर्णनम् ॥ संनद्धोयं नवतरुणिमा काममास्कंदकामोनेनां मुंचत्यहहसहसा कोतु राम
 कीबालभावः ॥ यद्वैराज्यं वरनरतरतुस्वणिभूमौ प्रवृत्तं प्रायस्तस्मादनुदिनमयं क्षीयते म २१ राम

ध्वदेशः॥१६॥मंदंयंदंश्रवाणुटकोपांतगंतादृगंतःकिंचित्किंचिद्विरमतिमनोभूलिके
 लीरेसेभ्यः॥आविर्भावस्तनमुकुलयोःकापिकांतिःसमंतादघश्चोदाकुसुमध्वजोयोवराज्या
 भिषेकः॥१७॥अचलंचलदिवचक्षुःप्रकृतमयीदंसमुद्यदिवचक्षुः॥अतदिवतदपिशरीरंसंप्र
 तिवामभ्रवौजयति॥१८॥सुधायाःसञ्जीवनीचववनदीचीविजयतेकुवश्रीःकर्कंधुफलमपिनवंधूक
 तवती॥नशीलंदृग्भंगाकलयतिकुरंगीनयनयोस्तथापि श्रीरस्याशुवजननमस्याविलसति
 ॥१९॥नदंतुरसुरस्थलंववसिनाश्रिताचातुरीविकारिनविलोकितंभ्रविनवक्रिमोपक्रमः॥त
 थापिहरिणीदृशोवपुषिकापिब्रूयापटादृतमहामणिघटतिरिवात्रसंलक्ष्यते॥२०॥अनाकृतैरे
 वप्रियसहचरीणांशिश्रुतयावचोर्भिःपांचांलामिथुनमधुनासंगमयितुं॥उपादत्तेनोवाविरम
 तिनवाकेवलमियंकपोलोकल्याणाशुलकमुकुलैर्दत्तुरयति॥२१॥इतिवयःसंक्षिप्तं॥अथकवे
 रुक्तिः॥अद्यलोचनकोणाएवकृपयाद्व्यायतेसर्वदाकरुकाकुवचःप्रसुप्तकमलकोडस्थ

श्रीः

३

३

मृगायते ॥ हारावो हृदये विधोगिकुलजा कामा भिलाषायते वै देही विरहचरोरखुपते रापा कता
 पायते ॥ २१ ॥ मदन दहन शुष्पत्कान्न कांता कुचांतर्धन मलय जपं केगाढ वद्धा रिविलांघ्रिः ॥
 उपस्थिततपक्षोलक्षते लिनिमग्नः ॥ शरद्वकुसुमेषोरेख पुंखावशेषः ॥ २२ ॥ अये को जा
 नीते निजपुरुषसंगो न हितया यथास्रागां चेतः परपुरुषसंगो रमयति ॥ अपि स्वे रंभुक्तादि
 वसमखिलं वासरकृता करस्पर्शादिंदोर्मुख कलयति नेत्राणि नलिनी ॥ २३ ॥ अस्तंग
 तवति सवितरि भर्तृरिमधुपं निवेश्य कोशांते ॥ कमलिन्योपि रमते किमत्र चित्रं मृगा
 क्षीणाम् ॥ २४ ॥ इमं कुंभतुल्य कुचकुंभं खगायाः परिरंभ संभ्रममुखेन भवान्याः ॥ गि
 रिशोपि चापदलनं बहुमेने न हि वक्तव्यं निमनुशोच विक्रमा ॥ २५ ॥ इदं मरुदं दंत
 नुपुंरं कुरंगदृशो निवार्य ननु शेषं स्वयमने मनीतं चलात् ॥ तदा गमनं शक्यामक
 रकेतुना किं कृतोपयो धरधराधरो विवलिना हिता इत्यसौ ॥ २६ ॥ एकत्र को लवत भंगशं

३
 राम
 ३

मुनयनापाणोरालंककोपश्चात्तं विनि केशपाशनि चये युक्तो हिवंधक्रमः॥८४॥ आश्लेषशेषारति
 रंगनानामामोदशेषाकुचकुंकुमश्रीः॥ तूणीरशेषः कुसुमायुधोपि प्रभातशेषारजनावभूव॥ पप्राम
 त्रेभकुंभपरिणाहिनि कुंकुमार्द्धकांतापयोधरयुगोरतिवेददखिन्नः॥ वक्षोनिधाय भुजपंजरमध्व
 त्नाधन्यः क्षपांक्षपयति क्षणालवनिद्रः॥८५॥ अथ विपरीतसुरतांतवर्णिनः॥ उपरिनिधतिनानां प्र
 क्षत्रमिल्लकानां मुकुलितनयनानां किंचिदुन्मालितानां॥ सुरतजनितखेदक्तिन्नगंडस्थलीना
 मध्वरमधुवधूनां भाग्यवन्तः पिवन्ति॥८६॥ स्विन्नमंडलभेदवंगलितं अगदामवद्वंतमः प्रागेव प्रथ
 मानकेतकशिखावीरायितं विस्मृतं॥ शांतकुंडलतांडवकुवलयद्वंद्वं तिरोमालितं वीतं विदुमसा
 कृतं न हित तोजाने किमासादति॥८७॥ मुक्ताभूषणमिन्दुबिंबमज्जनि व्याक्रीणीतारंतमः॥ स्मारं च
 पमपेतचापलमभूदिंदी वरे मुद्रिते॥ विश्रान्तकलकंठिकंठरणितं मंदानिलेर्मदितं निष्कंपस्तवका
 चचंपकलतासामूत्रजानेय किशु॥८८॥ ॥ इति विपरीतसुरतांतवर्णिनः॥ अथाभिसारिकावर्णिन

५०
 ८
 ६
 शाक प्रस्थितासिकरमोरुद्धनेनिशीथेजीवाधिकोवसतियत्रजनःप्रियोमे॥एकाकिनीवदकथंनविभेषिवा
 लेनन्वस्तिपुंस्वितशरोमदनःसहायः॥९०॥वित्रंन्यस्तादपिविषधराद्भतिभाजोनिशार्याकिंनुब्रूमस्व
 दभिसराणोसाहसंनाथतस्याः॥धातेगाडेनिभृतनिभृतंवलयात्मप्रकाशत्रासात्पाणिःपथिकणि
 फणारत्नरोधिवधाया॥९१॥मार्गेपंकचितेव्रनंधतमसेनिःशहसंचारयागंतव्याद्यमयाप्रियस्व
 सतिमुग्धेतिहृत्त्वामतिमू॥व्याजानूहृतनूपुराकरतलेनाह्लाधनेत्रंभृशंकृच्छ्रास्त्रपदस्थितिःस्व
 भवनेपंथानमभ्यस्यनि॥९२॥हृताविद्युदुपागतासहचरीरात्रिःसहस्राधिनीदेवज्ञोदिशति
 स्वनेनजलदःप्रस्थानवेलांशुमां॥वाचंमांगलिकंउतनोतितिमिरस्तोमोपिमिल्लारवेज्ञीतोर्थ
 दयिताभिसारिसमयोमुग्धेविमुंचत्रपां॥९३॥भातासिनेवभुजगात्पथिमद्भुजस्यसंगेषुनःकि
 मपिकंपमुरोकरोपि॥अभोधरश्चनिभिरदुभिवासितन्विमद्वाचित्पाचिवदनासिकिमाचरामि
 ॥९४॥स्फुरदुगसिजमायंगुरांगकिशलयकीमलकांतिनापदेन॥अथकथयकथंसहेतगं

राम

८

तुंयदिननिशासुमनोरथः स्यात् ॥ एषा ॥ इत्यभिसारिका ॥ अथ नायकचित्तनां आस्तां हरेणाविशेषः प्रि
यामालिंगतोमम ॥ स्वेदः किन्नुसरिन्नाथो रोमां वः किं तु पर्वतः ॥ एषा ॥ अथापित नमनसि संपरिवर्तते
मेरात्रो मयि द्युतवति दितिपालयुत्रा ॥ जीवेति मंगलवत्तः परिहृत्य कोपात् कर्णोक्तं कनकप्रम
नालपंत्पा ॥ ९७ ॥ अनुदिनमभ्यासद्वेः सोढुर्दोर्वेः प्रिशक्यते विरहः ॥ प्रत्यासन्नसमागममुद्रुर्ती
र्द्धमुद्रुः सहो विरहः ॥ ९८ ॥ नयनेन निरीक्षितानतांगी हृदये हंत पतत्रिणाः पतन्ति ॥ विषमाविष
मायुधव्यवस्थापरिभूयेत परा पराधे ॥ ९९ ॥ अभिसुरवे मयि संहृतमाक्षितं हसितमन्यनि
मित्रकेथोदयम् ॥ विनयवारितवृत्तिरतस्तयानविष्टतोमदनो न च संवृतः ॥ १०० ॥ धम्मिल्लं परिव
ध्नती नखमुखेः सीमन्तमातन्वती ॥ पश्यन्ती नखरोः शपर्वकुचयुगे सव्याप सर्वमुद्रुः ॥ नाभीसी
मनिकुंचितां युलिदलं नीवाभरं रुंधती शय्यागारविनर्गतापि हृदयान्माद्यापि निष्क्रामति ॥ १०१ ॥
कुवलयनयनां कुचांतारेषु कणमपि येषु न शेरते युवानः ॥ हरिहरिककणापराङ्मुखो यंगायति

9

五

मवत् ॥ १० ॥ दयितावाहुपाशश्चकुतोयमपरोविधिः ॥ जीवयत्यर्पितः कंठेमारयत्यपवर्जितः ॥ ११ ॥ वसंतप्रारंभो
रविरहरिनासहचरी यदि प्राणान्मुवेत्तदिहवधभागीभवतिकः ॥ वयोवासे होवाकुसुमविशिखोवेति
विमृशन्ननुहातिस्तद्वक्तृपिकनिकरं मंकारमशृणोत् ॥ १२ ॥ ऊरुरंभादृगपिकमलंशौवलं केशपाशो
वक्त्रं चंदोलपितममृतं मध्यदेशे मृणालं ॥ नाभिः कूथो वलिरपि सरित्पल्लवः किंच पाणिर्घृष्टः सा
चेदुरसिनकथं हंत तापश्च शांतिः ॥ १३ ॥ पुनरपि मिलनं यदा कदाचित्प्रियतमया कृपया भवेच्चि
धातुः ॥ हरिखि करवे हृदि प्रतिष्ठां हरद्वक्त्रे न चैतनो रभिर्त्रां ॥ १४ ॥ ॥ इति ॥ अथ नायकवाक्यम् ॥
स्वयं प्रति ॥ यामि प्रेयसि वारिदागमदिने जानाहि मामागतं चिंतां चेतसि माविधेहि कथयत्येवं स वा
धेमयि ॥ निश्चासैः पवनायितं वरतनोरंगैः कंदवायितं कांत्याकेतकपत्रकायितमहोदध्यापयो
दायितम् ॥ १५ ॥ ॥ अथ नायकप्रतिमित्रवाक्यम् ॥ वार्ताकापिन विश्रुता खलु मया भो पांथर्कि कथ्य
तामेतावत्तव वेश्मनः परिसरेणागच्छता वीक्षतम् ॥ बाष्पव्याकुललोचनाः परिजनाः पोरानिरुद्धा

श्री.
१०

१०

शयवाः निःशेषो हृतपल्लवाः क्षिति रुहो निष्पद्मिनी कंसरः ॥ १६ ॥ द्वा द्वारिस्तंभिनिष्ठाणां यामलिनयाम्
वक्राकृतयावया नामाग्रागतवाष्पविन्दुवमनैः संस्विन्नमाना स्वया ॥ मन्युस्तंभितकंठगद्गदगिरा
प्रोच्चारिता रीद्वारं संदिष्टं तव कान्तया पथिकहे वक्तुं न तत्पार्यते ॥ १७ ॥ अथ नायिकावाक्यं नायकं प्रति
॥ ३ ॥ र्व्या कोपि महाधरो लघुतरो दोर्भर्षा धृती लीलया ते न त्वं दिवि भूतले च सततं गोवर्द्धनो द्वारकः ॥ त्वं
त्रैलोक्यधरं वहामि कुचयोरग्रे न तद्गणपते किं वा केशव भागनेन वहुना पुण्यैर्यशो लभ्यते ॥ १८ ॥
कान्ते कनकजं वारं करे किमपि कुर्वति ॥ आगारनिखिते भानौ विंदुमिंदुमुखी दधौ ॥ १९ ॥ कान्ते कथं
चिद्गदितप्रयाणोक्षाणां विनम्रा विरहाद्विनाश ॥ ततस्तमालोक्य कदागतो सीत्या लिंगपकांता मुदमा
ससादा ॥ २० ॥ गच्छ गच्छ मिचेत्कांतपंथानः संतुते शिवाः ॥ ममापि जन्मतत्रैव भूयाद्यत्रगतो भवा ॥
२१ ॥ अथ नायिकावाक्यं सपत्न्याः प्रति ॥ मार्गवमुद्धह कपोलतले च कास्तिकांतस्वहस्तलिखितारव
त्तुमञ्जरीति ॥ अन्यापि किं न सखि भाजनमीदृशाणां वैरा न चेद्भवति वेपथुरंतरायः ॥ २२ ॥ भामि

न्योविदधृतमागधेयभाद्रः केयूरं अजमवतंसमंबुजातैः।। धिग्देवं मम त्रुविभूषणम्विदूरेरोलं वाधरः।
 कारां पुमर्थः॥२३॥ अथ स्वयं हती॥ भोपांथपुस्तकधरं द्वाणमत्र तिष्ठ वैद्योसि किं गाएकशास्त्रवि
 शारदोसि॥ केनोषधेन मम पश्यति नक्तमं वां किं म्वागमिष्यति पतिः शुचिरप्रवासा॥२४॥ अथ नायिका
 वाक्यं हती प्रति॥ हतिश्चासविशेष एष किमहो चंडित्वराभावनादिभ्रष्टालकवत्सु कथमहोत्तना
 यपादार्पणात्॥ विभ्रष्टो धरणावत्त्ववरुचिस्त्वत्कार्यसंजल्पनाद्वासस्तस्य किमगसंगसंगतम
 हो विश्वासहेतोस्तव॥२५॥ अथ नायकविदेशगमनसमये नायिकायाः अवस्थावर्त्तनम्॥ आ
 मीत्युक्ते हृदयपतिनापचक्षाः शंस्वभूषाः स्वेरंस्वेरं भ्रुटितिगलिताः प्राणिपंके रुहायात्॥ नो
 यास्यामीत्यनुपदमिमां वाचमाकर्णय नयास्तन्व्याः शेषा अपि चटचटेत्येव भंगं समीयुः॥२६॥
 ॥ यामीति प्रियष्टया प्रियाया॥ कठवार्त्तानि॥ यच्चो जीविष्यो रासीत्युरोनिःसरणोराणः॥२७॥
 ॥ अभ्यर्थये किमपि जावित्तजन्मवधोमत्कंठतोच्छ्रुतिनिःसरतावदेव॥ कान्तेदृगंतपाधिलं वि

श्री०

११

॥

निजावतीति या वनकर्णी पश्य मेति जनापवादः॥ २७॥ सांत्व प्रायेः प्राणायवचनेर्गन्तुमाष्टमानेका
 नेतिर्येद्रुमितदनासंधतावाप्यपूरां॥ दीर्घाह्वासस्यगनविंगलोत्कंपिनासाश्रुदातासंख्याशून्यं
 गणायतिमृगाचलोचनाकंकणानि॥ २८॥ अथदंष्टयोः परस्परं पत्रलेखनं॥ प्राणेशविज्ञप्तिरि
 यं मदीयात्तत्रेवनेयादिवसाः कियन्नः॥ संप्रत्ययोग्यस्थितिरेषदेशः कराहिमांशोरपितापयं
 ति॥ ३०॥ कराहिमांशोरपितापयंतिनेतत्प्रियेचेतसिशंकनीयम्॥ वियोगतसेहृदयेमदायेत
 त्रस्थितात्वंसमुपेक्षितापम्॥ ३१॥ अजनिप्रतिदिनमेवाकर्मशेषाकर्मशेषामदंगसंगेन॥ इ
 तिदिनमपूरिपंपामदक्षिसपात्रिभिः सलिलैः॥ ३२॥ त्वामालिख्यप्राणायकुपितांधातुरागोःशि
 लायामात्मानंतेचरणपतितंयावदिच्छामिकर्तुम्॥ अवेज्ञावन्मुहुरपवितैर्दृष्टिरालुप्यतेमे
 क्रूरस्तस्मिन्नपि मृद्वतेसंगमंनोक्ततांतः॥ ३३॥ ॥ इतिअथविरहिणीअतस्यासखीयाकंपनाय
 कं प्रति॥ मुहुर्वजनवीजनैर्वहलचंदनासेवनेसरोजदलसंगभेरपिनचेष्टतेसुंदरा॥ परंतु

तव नाम निप्रिय सरवी भिरा वेदिते निवेदयति जीवितं श्रवाणी म्निरोमो ह्रमः ॥ ३४ ॥ अत्रि
नयनाम्बुधं धुपु कृतं तापः सखा घाहितो न्यस्तं देन्यमशेषतः परिजने विंता गुरुभ्यो पिता ॥ अथ श्राव
लुनिर्घतिं व्रजति सा श्रासैः परं खिद्यते विप्रो भवति प्रयोगाजनि तंडुः खं विभक्तं तथा ॥ ३५ ॥ तव विरहम
सहमाना प्राणा नवला स्वयं विमुक्तवती ॥ किंतु तथा विधमंगं न मुलभमिति तेन मुञ्चति ॥ ३६ ॥ तस्या महा
विरहवद्दिशि खाकलापत मे स्थिता मिसत तं हृदये प्रियायाः ॥ प्रायेण सीकसमं ह्यदि सा कृपालो
वालाक्षा वसति नेव खलु त्वदीये ॥ ३७ ॥ अथ गमिका वाक्यं सरवीः प्रति ॥ अपि वारय मलयानिल
मयसारय चंदनं त्वरिता ॥ योगेय वने धनयोः पदलो विरहानलो भविता ॥ ३८ ॥ विभेमिसरि संवी
ह्यभ्रमराभूतकोटकं ॥ तद्व्यानागते पुंस्त्वेतेन सार्द्धं कुतो यतिः ॥ ३९ ॥ वधुषितवत मोति रत्नभूषां प्र
भुरिति धन्यतमासि किं ब्रवीमि ॥ सखित उ नयनांतरालुभीरुः कलयति मे न विभूषणानि कांतः
॥ ४० ॥ कलयति कमलोपमानमक्षोः प्रथयति वाचिषु धारसम्यग् ॥ सखि कथय किमाचरामि कान्ते

१२ समजनितत्रसहिष्णुतैवदोषः॥४१॥याःपश्यन्निप्रियंस्वप्नेधन्यास्माःसरिविधोपितः॥अस्माकं तु
 गतेकात्तेगनानिद्रापिवेरिणा॥४२॥यःकोमारहरःसएवहिवरस्ताएवचैत्रक्षपास्तेवोन्मीलि
 तमालतीभुरभयःप्रोढाःकदंबानिलाः॥साचैवास्मितथापिहंतमुरतव्यापारलीलाविधोरेवा
 रोधसिवेतसीतरुतलेचेतःसमुत्कंठते॥४३॥अथविरहिणाप्रलापः॥पंचत्वंतत्ररेतुभू
 तनिवहःस्वस्वविशत्वालर्ययाचेत्त्वाद्रुहिणाप्रणाम्पशिरसाभूषोपिकृत्वांजलिम्॥तद्वापी
 बुधयस्तदायमुकुरेज्योतिस्तदीयालयव्योम्निव्योमतदायवर्त्मनिधरातत्रालवृंतेनिलः॥४४
 ४५॥रोलेबोमधुपःपिकःपरभृत्तोरंधानुसारीमरुत्कारोभाषितवाक्यमात्रपठनप्रोढःप्रयोदो
 जडः॥हंसःसंततपक्षपातनिरतस्तस्मादवस्थामिमांमुत्काहं प्रहितोमिकेनकरिस्वांतायक
 नायमे॥४६॥संतापयचिरंचन्द्रतत्रनप्रतिविध्रमोनिवाय्यकरस्पर्शरामस्याहंपरियहः॥४७॥

राम
 १२

बुलकयसिचंद्रदाधितिमविरलमश्रासि नूनमङ्गारात्र॥ अधिकतरमुष्ममनयोष्किमिहचकोरावधा
रयसि॥४८॥ हरनयनहुताशज्जालपायो जलाधारतिनयनजलोच्चैःखाकपाकीवहाया॥ तद
पिदहतिचित्रंमामकंक्याकरोंगा मदनशिरसिभूषिभूषाक्यावत्समाधारतिनयनजलोच्चैः
खाकपाकीवहाया॥ तदपिदहतिचित्रंमामकंक्याकरोंगा मदनशिरसिभूषाक्यावत्समा
आगितामी॥४९॥ अथनामिकां प्रति सरस्वतीकम्॥ गतिहरसि कुंभिनामपिचकुंभशोभाभि
मामये हरिणालोचनेनखलुभातिमालं वसे॥ इयं खलु विभाषिकानखलुवालिशोमादृशा
हरेरपिहरामहेतदिहमध्यतद्मावया॥५०॥ अथसप्रवसतीतिप्रवःश्रोत्रसीमनिसमागतेस
ति॥ अथएवनिजपाणिगुंफितेषुष्पदामनिमहोरगश्रमः॥५१॥ ती॥ द्वायंकठिनंकुचद्वयमिदं
तत्त्वंगियतूनतंतद्वच्चःपरिहायकिंप्रियतमःपृष्ठेभमालिङ्गते॥ किंकुर्मःसारविनर्मकेलिषुमया
दष्टेरसेनाधरेरुष्टोयंगमनोद्यतस्तदधुनापंशानमानीयते॥५२॥ अथब्रह्मसस्वीर्नमस्कुरुयुर

१०
 २३
 नंदस्ववां धुम्रियः कावेरितटसंनिविष्टनयने मुग्धे किमुत्तामसि ॥ आस्तेषु त्रिसमीप एव स दनादंला
 लातालिङ्गितं न्यचत्तीरतमालदंतुरदरी तत्रापि गोदावरी ॥ ५३ ॥ उद्यानवापीषु कलापिवालेमागा
 स्वमेकैव यथा गते हि ॥ क्वचित्क्वचित्किं तं तूरूपांसंगे न डः रवीक्षनभार एषः ॥ ५४ ॥ पद्मपद्म
 मुक्तास्तरलगतयः संश्रिता लोचनाभ्यां श्रोणी वंधस्य जति तनुतां सेवते मध्यदेशः ॥ धत्ते वक्षः कु
 चसचिवतामद्वितीयत्वमास्यं त्वज्जात्राणां सखिविनि यमः कल्पितो यो वनेन ॥ ५५ ॥ मत्ते भकुं
 भकुं भयुगलं बहुधा विकार्सी मुक्तालिगलिपरितापतिता विभाति ॥ लीना हरिण्य इव तन्वि
 तवांगवेष्टाः शंके सुधांशुवदने ~~सदने~~ हरिस्ते ॥ ५६ ॥ किं नायाति भुजंगसंगमभिया
 किं वा स्फुरस्वर्धुना स्पृहतिः किमुनेत्रवह्निगरलज्वाला कलापादिह ॥ इत्थं हंत हरश्च देवव
 शतस्रिंतां बुधौ मज्जतो नो केव प्रथमागता भगवती निर्मातु शर्वमणिवः ॥ ५७ ॥
 ॥ इति श्रीशंभुदासपंडितविरचिते सारसंग्रहशृंगारवर्णनसमाप्तम् ॥